

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เหตุการณ์ที่กลุ่มอัลกออิดะฮ์ก่อวินาศกรรมในสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 (เหตุการณ์ 9/11) ได้ทำให้ภัยคุกคามจากขบวนการหัวรุนแรงที่อ้างศาสนาอิสลามกลายเป็นประเด็นหลักที่คุกคามความมั่นคงระหว่างประเทศในปัจจุบัน และถูกสหรัฐอเมริกานำมาจัดวางไว้เป็นวาระของโลกที่ต้องจัดการอย่างเร่งด่วน โดยการประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้ายสงครามดังกล่าวส่งผลต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกยุคหลังสงครามเย็นจากการที่สหรัฐฯ ได้แบ่งประเทศต่าง ๆ ในโลกออกเป็น 2 ขั้ว คือ ประเทศที่ยอมรับร่วมมือหรืออยู่ฝ่ายเดียวกับสหรัฐฯ และประเทศที่ไม่ยอมรับร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการต่อต้านการก่อการร้ายซึ่งจะถูกสหรัฐฯ ถือว่าเป็นศัตรูไปด้วย

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่จะได้รับผลกระทบอย่างหนักจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนมุสลิมหัวรุนแรงที่ต่อต้านตะวันตกและการก่อสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ เนื่องจากภูมิภาคนี้มีผู้นับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ลักษณะดังกล่าวเอื้อต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อการร้ายที่มีอุดมการณ์อิงอยู่กับความเชื่อทางศาสนาอิสลาม และปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์มีส่วนสำคัญที่ทำให้ขบวนการก่อการร้ายข้ามชาติมีอิทธิพลมากขึ้นจนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยเฉพาะภายหลังการวางระเบิดแหล่งท่องเที่ยวบนเกาะบาหลีของประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ. 2002 ซึ่งทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก ยิ่งทำให้ปัญหาดังกล่าวแสดงตัวออกมาเป็นภัยคุกคามทั้งต่อความมั่นคงของรัฐและความมั่นคงของมนุษย์ในภูมิภาคร่วมกันอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ ก็ทำให้รัฐในภูมิภาคนี้ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับการจัดระเบียบโลกหลังเหตุการณ์ 9/11

เหตุการณ์วางระเบิดที่บาหลีและการก่อเหตุรุนแรงอีกหลายครั้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถูกระบุว่ามิใช่ขบวนการข้ามชาติอย่างอัลกออิดะฮ์และญะมาอะฮ์ อิสลามิยะฮ์ เข้ามาเกี่ยวข้อง ขบวนการเหล่านี้มีเป้าหมายที่จะสถาปนารัฐอิสลามขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยวิธีการตั้งกองกำลังติดอาวุธเข้าต่อสู้กับรัฐบาลแบบเซคคิวลาร์ที่ปกครองดินแดนอยู่ในปัจจุบัน

พร้อมทั้งทำลายผลประโยชน์ของชาติตะวันตกด้วยวิธีการรุนแรง ซึ่งทำให้ขบวนการดังกล่าวมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะตัวแสดงข้ามชาติที่สามารถแสดงบทบาทคุกคามต่อการเมืองความมั่นคงของรัฐหลายรัฐร่วมกัน จนนำไปสู่การตอบโต้จากรัฐต่าง ๆ ในภูมิภาค ผลจากการนี้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในยุคสงครามเย็นนั้น ความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มักเป็นไปเพื่อรับมือกับภัยคุกคามจากรัฐอื่นเป็นสำคัญ อย่างเช่นเมื่อครั้งที่เวียดนามรุกรานกัมพูชา กลุ่มประเทศอาเซียนเดิม 6 ประเทศได้มีความร่วมมือกันเพื่อต่อต้านภัยคุกคามจากกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์อินโดจีน หรือการที่อาเซียนพยายามหาทางรับมือกับจีนเกี่ยวกับปัญหาหมู่เกาะสแปรตลีย์ ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวก็อยู่ในลักษณะการกระชับความสัมพันธ์ทางการเมืองการทูตเพื่อเป็นพลังต่อรองในเวทีระหว่างประเทศกับรัฐอีกฝ่ายหนึ่งเป็นด้านหลักมากกว่าที่จะสร้างสนธิสัญญาความร่วมมือด้านความมั่นคงต่อกันระหว่างสมาชิกในภูมิภาค สำหรับภัยคุกคามจากขบวนการแบ่งแยกดินแดนภายในรัฐนั้น แต่ละประเทศจะไม่แทรกแซงซึ่งกันและกัน โดยถือว่าเป็นปัญหาภายในของแต่ละประเทศที่ต้องแก้ไขกันเอง หรืออาจมีการร่วมมือในระดับทวิภาคีบ้างเพื่อจัดการปัญหาบริเวณชายแดน

หลังยุคสงครามเย็น ภัยคุกคามจากตัวแสดงที่เป็นรัฐได้หมดไปจากการที่กลุ่มประเทศอินโดจีนเดิมได้เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกอาเซียน ขณะที่จีนก็ได้แสดงท่าทีที่เป็นมิตรอย่างมากต่อประเทศในภูมิภาคนี้ อย่างไรก็ตาม ภัยคุกคามจากกลุ่มก่อการร้ายข้ามชาติที่มีอุดมการณ์แฝงอยู่กับการตีความอย่างสุดโต่งในศาสนาอิสลาม ได้ส่งผลให้เกิดความร่วมมือด้านความมั่นคงของตัวแสดงที่เป็นรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระดับพหุภาคีอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และเป็นการร่วมมือกันเพื่อต่อสู้กับตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐเป็นครั้งแรก ทั้งที่ในอดีตนั้นความร่วมมือด้านความมั่นคงระดับพหุภาคีนี้ จะเป็นไปเพื่อรับมือกับการรุกรานจากตัวแสดงที่เป็นรัฐด้วยกันเท่านั้น เห็นได้จากการที่ปัญหาก่อการร้ายได้กลายเป็นวาระที่ถูกจัดวางไว้ในการประชุมระดับภูมิภาคครั้งสำคัญทุกครั้งนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์การวางระเบิดที่บาห์ลีเป็นต้นมา และเกิดความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างรัฐหลายรัฐในภูมิภาคที่เป็นรูปธรรมหลายประการ เช่น ความร่วมมือในการลาดตระเวนในช่องแคบมะละกา การลงนามในสนธิสัญญาต่อต้านการก่อการร้าย เป็นต้น อย่างไรก็ตามความร่วมมือดังกล่าวก็ยังเป็นที่น่าสงสัยว่าจะพอรับมือกับการก่อการร้ายข้ามชาติในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่ ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาว่าการก่อการร้ายข้ามชาติในยุคหลังสงครามเย็นได้คุกคามรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างไร จึงทำให้เกิดความร่วมมือขึ้นในลักษณะดังกล่าวทำไมจึงไม่เกิดความร่วมมือที่มากขึ้นกว่านี้ อะไรเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมและขัดขวางความร่วมมือ

ระดับพหุภาคีในการต่อต้านการก่อการร้าย และแนวโน้มในอนาคตของความร่วมมือดังกล่าวจะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ต้องการศึกษาการเกิดขึ้นของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐอย่างขบวนการก่อการร้ายข้ามชาติ และศึกษาว่าการเกิดขึ้นของตัวแสดงดังกล่าวได้คุกคามรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างไร
2. ต้องการศึกษาว่าการคุกคามจากตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐอย่างขบวนการก่อการร้ายข้ามชาติส่งผลอย่างไรต่อความร่วมมือด้านความมั่นคงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
3. ต้องการศึกษปัจจัยที่ส่งเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายข้ามชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
4. ต้องการศึกษาแนวโน้มความร่วมมือภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการต่อต้านการก่อการร้ายในอนาคต

สมมติฐานของการวิจัย

การคุกคามจากขบวนการก่อการร้ายข้ามชาติที่มีเป้าหมายก่อตั้งรัฐอิสลามขึ้นมาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดความร่วมมือด้านความมั่นคงแบบพหุภาคีในภูมิภาคที่มากขึ้นกว่าเดิม

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษาสภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงโดยรวมในภูมิภาคหลังเกิดเหตุการณ์ 9/11 จนถึงปัจจุบัน (เดือนธันวาคม ค.ศ.2007) และจะศึกษาผลประโยชน์ของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะนำไปสู่ความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้าย และผลประโยชน์ของรัฐแต่ละรัฐที่จะเป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้าย โดยจะเน้นไปที่ประเทศที่มีการเคลื่อนไหวและได้รับผลกระทบจากกลุ่มก่อการร้ายอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย ตลอดจนศึกษาบทบาทและผลประโยชน์ของประเทศนอกภูมิภาคที่สำคัญ เช่น สหรัฐฯ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น จีน และอินเดีย ว่ามีอิทธิพลต่อการทำให้ประเทศภายในภูมิภาคเกิดความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายขึ้นมาด้วยหรือไม่

สำหรับวิธีการวิจัยจะเป็นการวิเคราะห์จากข้อมูลปฐมภูมิ เช่น คำประกาศ แถลงการณ์ คำให้สัมภาษณ์ ข้อตกลง สนธิสัญญา แผนที่ และสถิติ ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทุติยภูมิ เช่น หนังสือข่าว บทความและบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องในวารสาร หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ รวมทั้งเว็บไซต์ทางวิชาการจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดและทฤษฎีที่มีความเหมาะสมและใกล้เคียงกับการศึกษาเรื่องนี้ ได้แก่

1. แนวคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงผลประโยชน์ของแต่ละประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการก่อการร้าย ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงแรงผลักดันที่จะทำให้รัฐต่าง ๆ ร่วมมือหรือไม่ร่วมมือกับรัฐอื่นในการต่อต้านการก่อการร้าย

2. แนวคิดสำหรับวิเคราะห์รูปแบบการรวมกลุ่มด้านความมั่นคง สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ว่าความร่วมมือระหว่างรัฐในการต่อต้านก่อการร้ายข้ามชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อให้เกิดการรวมตัวด้านความมั่นคงในรูปแบบใด

3. แนวคิดเรื่องประชาคมความมั่นคง สามารถนำมาเป็นแนวทางศึกษาว่าปัญหาการก่อการร้ายข้ามชาติได้เป็นปัจจัยอันหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดประชาคมความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือไม่

4. ทฤษฎีสัจนิยม สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ถึงการที่รัฐยังคงหวงแหนอำนาจอธิปไตยของตนเอาไว้ จนอาจเป็นอุปสรรคต่อการขยายความร่วมมือในการจัดการกับปัญหาการก่อการร้าย

5. แนวคิดว่าด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence) แนวคิดนี้จะช่วยอธิบายการที่รัฐต้องมาพึ่งพาอาศัยกันในการต่อต้านการก่อการร้าย และสร้างกรอบความร่วมมือต่าง ๆ

6. แนวคิดว่าด้วยความสัมพันธ์ข้ามชาติ (Transnationalism) แนวคิดนี้ช่วยอธิบายลักษณะข้ามชาติขององค์การก่อการร้ายในภูมิภาค ซึ่งดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวข้ามพรมแดนของรัฐ โดยที่รัฐบาลแต่ละประเทศไม่สามารถควบคุมได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลของประเทศอื่น

7. แนวคิดว่าด้วยโลกาภิวัตน์ (Globalization) โลกาภิวัตน์จะถูกนำมาใช้อธิบายว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มีส่วนส่งเสริมการก่อการร้ายข้ามชาติ ในการเผยแพร่ความเชื่อ อุดมการณ์หัวรุนแรง และลัทธิก่อการร้ายข้ามพรมแดน จนกลายเป็นภัยคุกคามต่อรัฐ

โครงสร้างภาคนิพนธ์

ประกอบด้วย

บทที่ 1 เป็นบทนำ กล่าวถึง ที่มาและความสำคัญของการศึกษาเรื่องนี้ วัตถุประสงค์ สมมติฐาน ขอบเขตและวิธีการวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ โครงสร้างวิทยานิพนธ์ และประโยชน์ที่จะได้รับ

บทที่ 2 เป็นการทบทวนวรรณกรรม โดยกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 กล่าวถึง ความหมายของการก่อการร้าย ที่มาและรากเหง้าของการก่อการร้ายสมัยใหม่ ตลอดจนสาเหตุที่ผลักดันให้คนมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หันไปใช้ความรุนแรง

บทที่ 4 บริบทของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายสมัยใหม่ กลุ่มก่อการร้ายข้ามชาติในภูมิภาค ตลอดจนกลุ่มติดอาวุธที่อาจเกี่ยวข้อง และสถานการณ์ก่อการร้ายข้ามชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทที่ 5 กล่าวถึง พัฒนาการของความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายในภูมิภาค กรอบความร่วมมือพหุภาคีต่าง ๆ ตลอดจนบทบาทประเทศนอกภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับการเกิดความร่วมมือในภูมิภาค

บทที่ 6 เป็นการวิเคราะห์ว่าการก่อการร้ายคุกคามผลประโยชน์ของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างไร ลักษณะโครงสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม อันเป็นผลจากการก่อการร้าย ศึกษาปัจจัยที่ผลักดันให้รัฐในภูมิภาคต้องมารวมมือกัน และอุปสรรคที่ขัดขวางความร่วมมือในการต่อต้านก่อการร้าย

บทที่ 7 เป็นบทสรุป ซึ่งจะกล่าวถึงสมมุติฐานที่วางไว้ว่าถูกต้องหรือไม่ และกล่าวถึงแนวโน้มของความร่วมมือ และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาความร่วมมือในการต่อต้านก่อการร้ายของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอนาคต

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญของตัวแสดงข้ามชาติอย่างขบวนการก่อการร้ายว่าสามารถคุกคามรัฐในโลกยุคปัจจุบันได้อย่างไร มีปัจจัยอะไรเป็นตัวส่งเสริม มีผลประโยชน์แห่งชาติอะไรบ้างเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้ทราบแนวทางที่เหมาะสมของประเทศไทยในการร่วมมือกับประเทศอื่นในภูมิภาคให้ได้ประโยชน์สูงสุด

2. ช่วยให้การเข้าถึงลักษณะความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายที่รัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และอุปสรรคที่จะขัดขวางต่อความร่วมมือดังกล่าว เพื่อที่จะได้หาหนทางแก้ไขต่อไป

3. ทำให้ทราบแนวโน้มของความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายในอนาคต อันจะทำให้ประเทศไทยสามารถกำหนดนโยบายที่ถูกต้องต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในความร่วมมือดังกล่าว หรือปรับเปลี่ยนแนวโน้มดังกล่าวให้เป็นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อประเทศไทย

คำจำกัดความที่ใช้¹

ก่อการร้าย (terrorism) ให้นิยามของการก่อการร้ายที่ใช้สำหรับภาคินพนธ์ฉบับนี้ได้ ในบทที่ 3 และต้องขอทำความเข้าใจก่อนว่า การก่อการร้ายเป็นวิธีการอีกรูปแบบหนึ่งในการต่อสู้ของมนุษย์ ซึ่งอาจกระทำโดยตัวแสดงที่เป็นรัฐ องค์กร กลุ่มคน หรือปัจเจกบุคคลก็ได้ แต่สำหรับภาคินพนธ์ฉบับนี้จะมุ่งวิเคราะห์การก่อการร้ายจากตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐเป็นสำคัญ

เซคคิวลาร์ (secular) หมายถึง การแยกศาสนาออกจากชีวิตทางสังคมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการเมืองการปกครอง และอาจรวมถึงด้านเศรษฐกิจและการศึกษาด้วย โดยนัยนี้ กฎ ข้อบังคับ บรรทัดฐาน ศีลธรรม และจริยธรรมทางศาสนา จึงถูกแยกออกจากการบริหารประเทศ เช่น การทำแท้งเป็นเรื่องศีลธรรมทางศาสนาแต่อาจเป็นเรื่องถูกกฎหมายในบางประเทศ

รัฐแบบเซคคิวลาร์ (secular state) หมายถึง รัฐที่ปกครองประชาชนในแนวทางที่ไม่นำหลักการหรือแนวคิดทางศาสนา มาใช้ปกครองประชาชนโดยตรง แต่อาจเป็นไปได้ที่หลักการหรือแนวคิดทางศาสนาบางอย่างจะแฝงอยู่ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบางข้อ คณะผู้ปกครองสูงสุดภายในรัฐแบบเซคคิวลาร์ อาจเป็นใครก็ได้ ซึ่งได้อำนาจมาโดยวิธีการประชาธิปไตยหรือไม่เป็นประชาธิปไตยก็ได้ แต่ไม่ใช่ได้รับอำนาจอัตถิ์ขึ้นมามีอำนาจจากการเป็นผู้นำสูงสุดทางศาสนา

¹ เป็นคำจำกัดความที่ผู้วิจัยสรุปมาจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งด้วยกัน และเรียบเรียงใหม่เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน จึงอาจไม่เหมือนกับนิยามของนักวิชาการคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ และต้องขอทำความเข้าใจกับผู้อ่านก่อนว่า คำจำกัดความข้างต้นได้ถูกกำหนดไว้เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันสำหรับการอ่านภาคินพนธ์ฉบับนี้ ถ้าหากผู้อ่านไปเจอคำจำกัดความดังกล่าวในเอกสารฉบับอื่นที่แตกต่างไปจากภาคินพนธ์นี้ ก็ขอให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้อ่านเองที่จะเลือกใช้คำจำกัดความที่เหมาะสมต่อไป

รัฐอิสลาม (Islamic state) หมายถึง รัฐที่นำกฎหมายศาสนาอิสลาม (Shariah) มาใช้ในการปกครองประเทศ อย่างไรก็ตาม รูปแบบทางการปกครองอาจมีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ประเทศที่ระบุว่าตนเองเป็นรัฐอิสลาม อย่าง ซาอุดีอาระเบียกับอิหร่าน ก็มีความแตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญ เพราะ ซาอุดีอาระเบียมีผู้นำสูงสุดเป็นกษัตริย์ที่สืบต่ออำนาจทางครอบครัวโดยอำนาจการบริหารประเทศตกอยู่กับเชื้อพระวงศ์และผู้นำศาสนาที่ใกล้ชิดกับราชวงศ์ ในขณะที่อิหร่านมีผู้นำทางศาสนาเป็นผู้นำสูงสุดโดยมีรัฐบาลบริหารประเทศที่มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่รัฐอิสลามแบบดั้งเดิมที่เคยก่อตั้งขึ้นในช่วงแรกของการขยายตัวของอิสลามนั้น จะมีผู้นำสูงสุดทางศาสนาและผู้นำสูงสุดทางการปกครองเป็นคนเดียวกันในตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ (Khalifah) หรือที่คนไทยนิยมเรียก กาลิบ ซึ่งเรียกรัฐที่ปกครองในรูปแบบนี้ว่า caliphate state โดยถือกันว่าการปกครองตามหลักอิสลามที่แท้จริงนั้น ผู้นำสูงสุดต้องมาจากความพอใจของประชาชนเท่านั้น ไม่มีการสืบต่อตำแหน่งทางสายเลือดหรือทางครอบครัว การเกิดขึ้นของรัฐอิสลามในโลกปัจจุบัน มีทั้งเกิดขึ้นจากการที่มวลชนลุกฮือขึ้นปฏิวัติประเทศอย่างในกรณีของอิหร่าน หรือโดยการสถาปนาประเทศของชนชั้นผู้ปกครองอย่างในกรณีของซาอุดีอาระเบีย

มุสลิมสายกลาง ภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า moderate Islam หรือ moderate Muslim ซึ่งหมายถึง ผู้นับถือศาสนาอิสลามที่มีแนวทางประนีประนอมกับหลักการหรือแนวคิดอื่น ๆ ที่แตกต่างจากศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในเรื่องการเมืองการปกครอง มุสลิมตามแนวทางนี้อาจปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดในศาสนาก็ได้ แต่ขณะเดียวกันก็ยอมรับการใช้ชีวิตในสังคมภายใต้รัฐแบบเชคควิลาร์

มุสลิมหัวรุนแรง ภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า radical Islam หรือ radical Muslim คำนี้เป็นคำที่ชาติตะวันตกมักชอบใช้เรียกคนมุสลิมที่ต่อต้านตะวันตกอย่างเหมารวม จึงมักมีปัญหาตรงที่ว่าหัวรุนแรง นั้นใช้อะไรเป็นตัวชี้วัดหรือเปรียบเทียบกับมุสลิมหัวไม่รุนแรงหรือมุสลิมสายกลาง เพราะในทัศนะของตะวันตกแล้ว มุสลิมสายกลางก็อาจเป็นพวกหัวรุนแรงได้ถ้ามุสลิมคนดังกล่าวต่อต้านตะวันตก สำหรับภาคนิพนธ์ฉบับนี้ให้คำจำกัดความของมุสลิมหัวรุนแรง ว่าหมายถึงบุคคลผู้นับถือศาสนาอิสลามที่มีแนวคิดต่อต้านการแยกศาสนาออกจากชีวิตทางสังคมตามรูปแบบเชคควิลาร์ และได้แสดงออกด้วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างกระตือรือร้นที่จะนำพาประเทศไปสู่การเป็นรัฐที่นำหลักการอิสลามมาใช้ปกครองประเทศ ทั้งนี้ต้องขอทำความเข้าใจด้วยว่า คำว่ามุสลิมหัวรุนแรง ไม่ได้หมายความว่า มุสลิมผู้นั้นจะใช้ความรุนแรงเพื่อบรรลุเป้าหมายเสมอไป ยกตัวอย่าง เช่น พรรค PAS ในมาเลเซีย อาจกล่าวได้ว่าเป็นพรรคที่ประกอบด้วยคนมุสลิมหัวรุนแรง แต่คนเหล่านั้นก็ใช้วิถีทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในการรณรงค์เพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างสันติ แต่ก็เป็นไปได้ที่มุสลิมหัวรุนแรงบางคนจะหันไปใช้ความรุนแรงทางการเมือง

เพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งมักเรียกคนเหล่านี้ว่าเป็นพวก **สุดโต่ง (extremist)** ดังนั้น การเรียกมุสลิมหัวรุนแรง ในภาคนี้ฉบับนี้ จึงไม่ได้มีความหมายว่า คนมุสลิมผู้นั้นเป็นผู้ก่อการร้ายเสมอไป

พวกสุดโต่ง (extremist) หมายความว่า มุสลิมหัวรุนแรงที่หันไปใช้วิธีการที่รุนแรงทางการเมืองเพื่อบรรลุเป้าหมายในการก่อตั้งรัฐอิสลาม เช่น การก่อจลาจลกับคนต่างศาสนา การใช้อาวุธล้มล้างรัฐบาล ไปจนถึงการก่อการร้าย ดังนั้น ในกลุ่มที่มีความคิดสุดโต่งด้วยกันเอง ก็ใช้ว่าจะจัดเป็นกลุ่มผู้ก่อการร้ายได้ทุกกลุ่ม เพราะบางกลุ่มก็ใช้วิธีการรุนแรงที่ไม่ใช่รูปแบบก่อการร้าย

มูจาฮิดีน (mujahideen) หมายความว่า คนมุสลิมที่ต่อสู้เพื่อศาสนาอิสลาม ในปัจจุบันคำนี้ถูกนำมาประกอบเป็นชื่อของกลุ่มติดอาวุธหลายกลุ่มในหลาย ๆ ประเทศ เพื่อสื่อความหมายว่า กลุ่มดังกล่าวต่อสู้โดยมีแรงจูงใจทางศาสนา หรือเป็นนักรบที่ต่อสู้เพื่อปกป้องศาสนาอิสลาม มูจาฮิดีนที่มีชื่อเสียงที่สุดก็คือกลุ่มที่ต่อสู้กับสหภาพโซเวียตในอัฟกานิสถาน

อัลกออิดะฮ์ (Al-Qaeda) ในเอกสารภาษาไทยบางฉบับใช้คำว่า อัลกออิดะห์ หรือ อัลเคดา หรือ อัลไคดา หมายถึง ขบวนการที่มีความคิดสุดโต่งทางศาสนาอิสลาม ซึ่งถูกชี้นำโดย อูสมะ บิน ลาดิน สหประชาชาติถือว่าขบวนการนี้เป็นกลุ่มก่อการร้าย

ญะมาอะฮ์ อิสลามียะฮ์ (Jemaah Islamiyah: JI) ในเอกสารภาษาไทยบางฉบับใช้คำว่า เจมาห์อิสลามียาห์ หรือ เรียกโดยย่อว่า เจไอ คำนี้ถูกนำมาใช้โดยชาติตะวันตกในความหมายถึง ขบวนการที่มีความคิดสุดโต่งทางศาสนาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนำโดย อาบู บากร์ บะซีร์ สหประชาชาติถือว่าขบวนการนี้เป็นกลุ่มก่อการร้าย อย่างไรก็ตาม การมีอยู่จริงของขบวนการนี้ยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ในหมู่นักวิชาการ

วะฮาบี (Wahhabi) ในเอกสารภาษาไทยบางฉบับใช้คำว่า วาฮาบี เป็นแนวคิดแขนงหนึ่งของอิสลามนิกายซุนนี ก่อตั้งโดยมุฮัมมัด อิบน์ อัล-วาฮาบ (Muhammad Ibn al-Wahhab) เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 18 บนคาบสมุทรอาหรับ ผู้ศรัทธาในแนวคิดนี้เชื่อว่าตนเป็นมุสลิมที่ดีความทางศาสนาตรงตามบทบัญญัติดั้งเดิมของอิสลามมากที่สุด แนวคิดวะฮาบีมีบทบาทอย่างสูงต่อการเมืองการปกครองของซาอุดีอาระเบีย และปัจจุบันได้รับการเผยแพร่ไปสู่ชุมชนมุสลิมในหลายประเทศทั่วโลก